

Flygtningenævnets baggrundsmateriale

Bilagsnr.:	484
Land:	Serbien
Kilde:	Det svenske Regeringskansliet, Utrikesdepartementet
Titel:	Mänskliga rättigheter i Serbien 2011
Udgivet:	1. juni 2012
Optaget på baggrundsmaterialet:	30. august 2012

REGERINGSKANSLIET

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten kan inte ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna i landet. Information bör sökas också från andra källor.

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Serbien 2011

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna och trendanalys

De senaste åren har utvecklingen gått i rätt riktning, när det gäller respekten för de mänskliga rättigheterna i Serbien. Ett allt mer intensivt EU-närmande har bidragit till att ställa krav på ökad respekt för demokratiska principer och mänskliga rättigheter. Samtidigt finns alltså en påtaglig skillnad mellan lagstiftning och praktisk tillämpning. Både rättssäkerheten och medvetandegrad om mänskliga rättigheter får i Serbien överlag beskrivas som ännu relativt låg – med europeiska mått mätt.

Korruption är ett allvarligt samhällsproblem i Serbien. De myndigheter som ska bekämpa korruption saknar adekvata resurser.

Serbien har fått skarp kritik för genomförandet av den omfattande rättsreform som påbörjades 2010, med syfte att effektivisera systemet och minska korruptionen, vilken bland annat lett till att en fjärdedel av landets domare och åklagare förlorat sina jobb. Kritik har främst riktats mot processens brist på insyn och avsaknaden av formella kriterier för återanställning.

Det serbiska ombudsmannaämbetet är mycket aktivt i försvaret av mänskliga fri- och rättigheter. Ombudsmannens bristande självständighet från politiskt styre utgör dock ett problem. Liknande kritik har även framförts avseende andra serbiska övervakande myndigheter, vars självständighet bör värnas bättre.

Brott begångna under 1990-talets krig kastar fortfarande en mörk skugga över det serbiska samhället. Serbien har de senaste åren förbättrat sitt samarbete med *Internationella krigsförbrytartribunalen för f.d. Jugoslavien (ICTY)*. Alla efterlysta

på ICTY:s lista har utlämnats till Haag, men processer pågår också inom landet mot misstänkta krigsförbrytare. Viss kritik har framkommit för att de nationella processerna ska ha närmast avstannat sedan det internationella trycket avtagit.

Flera problem finns relaterade till pressfriheten. De myndigheter som reglerar medierna anses stå under politiskt inflytande, vilket inskränker möjligheten att framföra kritik mot regeringen. Journalisternas utsatta position kompliceras även av oligarkernas stora ekonomiska makt och inflytande över media. Hot och våld mot journalister är inte ovanligt. Yttrandefriheten på internet anses inte som hotad men viss kontroll kan förekomma.

Lagstiftningen som reglerar det serbiska parlamentet har kritiserats, då mandaten tillkommer partierna och inte de enskilda valda ledamöterna; samt för att partierna efter valet godtyckligt kan välja ut parlamentariker utan att följa de vallistor som presenteras inför valen. För att bemöta denna kritik och komma till rätta med en rad andra problem antogs i maj och juni 2011 två nya lagar som reglerar finansiering, kvotering av kvinnor till parlamentet och som kopplar parlamentsmandaten till ledamöterna. Den nya lagen implementeras i samband med valet i maj 2012.

Parlamentets utskott saknar inflytande och resurser. Parlamentets kontroll över säkerhetsstrukturerna är överlag svag.

Flera grupper i samhället är speciellt utsatta och har svårt att få sina rättigheter tillgodosedda. Kvinnor i de ekonomiskt eftersatta södra delarna kämpar mot djupt rotade patriarkala strukturer. I norra delarna av Serbien och i städerna är situationen bättre. Stereotypa uppfattningar gällande kvinnors och mäns roller underblåses av kyrkan och media. Var tredje kvinna drabbas av våld i hemmet.

Serbiens romer behandlas som en andra klassens medborgare, är djupt diskriminerade och lever både i fattigdom och i ett tydligt utanförskap. Romska barn har en särskilt utsatt situation och romska kvinnor kan sägas vara dubbelt diskriminerade.

I det serbiska samhället finns djupt rotad homofobi, vilket våldsamheterna kring 2010 års Pride-parad i Belgrad bekräftade. Efter oroligheterna 2010 förbjöds Prideparaden 2011 av säkerhetsskäl. Två av tre serber anser att homosexualitet är en sjukdom. Den serbisk-ortodoxa kyrkan har tidigare uttalat sig starkt negativt om homosexuella i media, utan rättsliga åtgärder. Hbt-personer utsätts ofta för hot och våld.

Serbien är ett av de länder i Europa som hyser det största antalet flyktingar, främst flyktingar från Kosovo men också en stor del från Kroatien och

Bosnien. Antalet flyktingar har sjunkit kraftigt de senaste åren då de integrerats väl i samhället, men återvändandet går långsamt.

Trots vissa framsteg är personer med funktionsnedsättning fortfarande diskriminerade i Serbien, främst i arbetslivet och i tillgången till utbildning och hälsovård. Institutionaliseringsen av denna grupp hämmar integrationen i samhället. Situationen för funktionsnedsatta uppmärksammas sällan.

Det finns ett stort antal oberoende organisationer som främjar mänskliga rättigheter, varav flera erhåller stöd från Sverige. Vissa inhemska medier sprider ofta en negativ bild av dessa organisationer såsom icke-patriotiska då de framför kritik mot det egna landet.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna om mänskliga rättigheter samt rapportering till FN:s konventionskommittéer

Serbien har ratificerat följande centrala konventioner om mänskliga rättigheter;

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)*, samt de fakultativa protokollen om enskild klagorätt och avskaffandet av dödsstraffet
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)*
- Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (CERD)*
- Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* samt det fakultativa protokollet om enskild klagorätt
- Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)*, samt det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr
- Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* samt de två tillhörande protokollen om barn i väpnade konflikter respektive om handel med barn och barnpornografi
- Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*, samt det tillhörande protokollet om enskild klagorätt från 2006
- Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *Convention for the Protection of All persons from Enforced Disappearances (CED)*
- Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees*, samt det tillhörande protokollet från 1967

- Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *International Criminal Court (ICC)*
- Den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (*Europakonventionen*)

Rapporteringen till de olika konventionskommittéerna fungerar tillfredställande. Under 2008 lämnade landet in en rapport till FN:s kommitté för medborgerliga och politiska rättigheter och 2009 en rapport till FN:s kommitté mot rasdiskriminering. Sedan 2011 möter den serbiska rapporteringen de uppställda kraven för *UN Treaty Board reporting system*.

Serbien ratificerade konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt tilläggsprotokollet under 2009. Landet har undertecknat, men fortfarande inte ratificerat, konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Tortyr är förbjudet enligt lag. Inga rapporter om systematiska övergrepp har förekommit på senare tid. Enligt det fakultativa protokollet till konventionen mot tortyr (CAT) ska en nationell förebyggande mekanism upprättas. Detta har ännu ej skett.

EU-kommissionen har kritiserat polisens häktningsförfarande och för avsaknaden av både interna och oberoende översynsmekanismer av detta. Även flera fall av övervåld och misshandel från den serbiska poliskåren har uppmärksamats. De har kritiserats för att bland annat vid gripande och häktningar använda onödigt mycket våld. Trots detta är det mycket ovanligt att händelserna utreds eller leder till fällande domar.

Förhållandena på fängelserna har förbättrats sedan Milosevic-tiden men är fortfarande inte tillfredställande. Enligt *Helsingforskommittén för mänskliga rättigheter* är trängsel på anstalterna ett övergripande problem. Det finns idag cirka 11 500 personer i landets fängelser trots att kapaciteten totalt uppgår till cirka 6 500 platser. Efter att flera protester genomförts mot detta antog regeringen i juli 2010 en strategi för att råda bot på problemen. Trots detta rapporteras det fortfarande om missförhållanden på de överfulla fängelserna där fångar tvingas sova på golvet och äta i cellerna. Villkorliga domar förekommer och alternativa straffformer har börjat tillämpas. Korrupption, våld, drogmissbruk, undermålig kosthållning och bristande läkarvård på anstalterna

är några av de problem som rapporteras förutom boendesituationen. Få framsteg har noterats under det senaste året.

4. Dödsstraff

Som en del av ansträngningarna att bli medlem i Europarådet avskaffades dödsstraffet i Serbien 2001. Serbien har ratificerat protokoll 6 till Europakonventionen om dödsstraffets avskaffande i fredstid samt protokoll 13 om dödsstraffets avskaffande under alla omständigheter, det vill säga även i krigstid.

5. Rätten till frihet och personlig säkerhet

Den serbiska grundlagen garanterar alla människors rätt till frihet och personlig säkerhet. Den frihetsberövades rätt till att omedelbart upplysas om varför man hålls kvar och vad man står anklagad för samt lagligheten av frihetsberövandet är i enlighet med internationell standard. Rörelsefriheten får betecknas som stor och passhandlingar kan erhållas utan andra problem än eventuella väntetider. I december 2009 avskaffade Schengenländerna sitt visumkrav för medborgare från Serbien. Besökare i landet får stanna i 90 dagar utan uppehållstillstånd.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Rättssäkerheten i Serbien kan överlag beskrivas som låg. Landets författning från 2006 har blivit kritiserad på olika grunder bland annat av Venedigkommissionen. Författningen stadgar bland annat att den har företräde framför internationell rätt. Antagandet av författningen föregicks inte av någon offentlig debatt och den folkomröstning som godkände den hösten 2006 har anklagats från flera håll för oegentligheter.

Den 1 januari 2010 trädde en omfattande *rättsreform* i kraft. Detta efter att Serbien fått kritik från bland annat *EU-kommissionen* och *OSSE* för ett illa fungerande och korrupt rättsväsende. I det nya systemet har antalet domstolar reducerats med syfte att effektivisera organisationen och begränsa utrymmet för korruption på ett lokalt plan. Samtliga domare och åklagare fick återansöka anställning men endast tre fjärdedelar blev återvalda. Omkring 600 domare och 180 åklagare förlorade därmed sina arbeten i denna reform. Genomförandet av reformen pågår fortfarande och kan inte sägas ha varit konsekvent. Det har saknats tydliga kriterier för återanställning och flera av dem som inte återanställdes fick ej heller någon motivering. Regeringskritikerna menar att det handlat om en utrensning som följer tydliga partilinjer och även OSSE har uttryckt oro för detta. Efter påtryckningar tog man åt sig av kritiken men även

om EU- och OSSE-kontrollanter nu får delta i processen tas ofta besluten bakom stängda dörrar och de officiella kriterierna för återanställning efterföljs inte konsekvent.

Den stora eftersläpningen i domstolarnas arbete har förvärrats än mer av genomförandet av rättsreformen. Idag är väntetiden på att få sitt mål prövat i domstol mycket lång. Reformen från år 2010 anses vara närmast verkningslös, bland annat på grund av att den inte är slutförd eller genomförd konsekvent.

Det ingår inga obligatoriska kurser om mänskliga rättigheter i juristutbildningen. Flera enskilda organisationer är dock aktiva inom ramen för utbildning av jurister, åklagare och domare i frågor gällande mänskliga rättigheter varför situationen långsamt förbättras.

Ett serbiskt allmänt *ombudsmannaämbete* finns sedan 2007 och har ett sjuttiototal anställda. Ombudsmannen ska fokusera på frågor om jämställdhet mellan könen, barns rättigheter, minoriteters rättigheter samt funktionshindrades rätt. Både den nationella ombudsmannen och provinsen Vojvodinas motsvarighet är mycket aktiva. De flesta anmälningar avser domstolarnas arbete och framför allt långa väntetider i rättsprocesser. Det är dock tveksamt vilket egentligt inflytande de har.

Ombudsmannen upprättar årligen en verksamhetsrapport som formellt ska godtas av parlamentet. Om rapporterna ej godkänns har parlamentet rätt att avskeda innehavaren av ombudsmannaämbetet. Denna brist på genuin självständighet har kritiserats av bland annat EU-kommissionen. Motsvarande kritik har även framförts avseende andra serbiska övervakande myndigheter, vars självständighet bör värnas bättre, enligt EU-kommissionen. Trots denna kritik anses Ombudsmannaämbetet få arbeta självständigt och utan några större politiska påtryckningar.

7. Straffrihet

Brott begångna under 1990-talets krig kastar fortfarande en mörk skugga över det serbiska samhället. I Serbiens EU-närmande har det ingått att närmare samarbeta med den Internationella krigsförbrytartribunalen för f.d. Jugoslavien (ICTY) i Haag. Detta har främst skett genom gripanden och utlämnanden av efterlysta krigsförbrytare. År 2008 greps och utlämnades Radovan Karadzic, som varit åtalad vid ICTY sedan 1995, år 2011 greps den före detta Bosnien-serbiske militärledaren Ratko Mladic och före detta ledaren för den kroatiska separatiströrelsen, Goran Hadzic. ICTY gav Serbien beröm för dessa gripanden men påpekade också att landet måste fortsätta stödja domstolen i pågående mål. Gripandet och utlämnandet Mladic och Hadzic drevs på från

EU:s sida. En stor del av befolkningen, cirka 66 procent, är dock kritisk till ICTY:s arbete då man inte anser att domstolens arbete är opartiskt.

I februari 2007 föll domen i Internationella domstolen (ICJ) i målet mellan Bosnien och Hercegovina och Serbien (såsom legal efterträdare), i vilket Bosnien stämt Serbien för folkmord under 1990-talets krig. Enligt ICJ utgjorde massakern i Srebrenica folkmord, och Serbien bröt mot sina förpliktelser enligt 1948 års folkmordskonvention att förebygga och bestraffa gärningar som är att betrakta som folkmord. Samhället är splittrat huruvida Srebrenica och liknande händelser var att betrakta som folkmord eller enbart en del av krigsföringen, men 2010 antog det serbiska parlamentet den så kallade Srebrenicadeklaration som fördömde brotten.

EU-kommissionen kritiserade i november 2010 Serbiens långsamma lagföring av misstänkta krigsförbrytare. Sedan Mladic och Hadzic utlämnats har dock mycket av den internationella press som fanns på Serbien att göra upp med sitt förflutna försvunnit. Flera processer pågår i landet men dessa bedrivs ineffektivt och utan något större engagemang. Från Serbiens sida finns även en stor försiktighet att ta upp mål mot högt uppsatta personer som utfört officiella order då man är rädd att hamna i dålig dager.

Det regionala samarbetet i frågan om lagföring av krigsförbrytare har förbättrats på senare tid. Detta gäller framförallt serbiskt samarbete med Kroatien och med EULEX i Kosovo. Ett samarbets- och utlämningsavtal med Montenegro skrevs under hösten 2010, vilket även omfattar krigsförbrytelser. 2011 enades man efter långa förhandlingar även om ett samarbete i frågan med Bosnien och Hercegovina.

Ett relaterat problem är att enskilda organisationer och journalister, som framför kritik mot det egna landet för brott mot de mänskliga rättigheterna, ofta är föremål för hot och våld. I flera fall har förövarna antingen ej identifierats eller fått lindriga straff.

8. Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och tryckfrihet föreskrivs i författningen. Som en kvarleva från Jugoslavientiden kvarstår problem avseende medias oberoende och i förlängningen yttrandefriheten. OSSE har kritiserat omfattningen av statlig kontroll över mediamarknaden, bland annat genom snedvridande subventioner till statliga mediabolag. Reglerande myndigheter kan ej anses vara fria från påverkan från parlamentet, vilket inskränker möjligheten för kritisk granskning av regeringen. Ägarstrukturerna inom mediasektorn är mycket oklara och utan insyn vilket ytterligare försvårar bilden av intressepåverkan.

OSSE har uttryckt oro över journalisters utsatta position i samhället samt att dessa är föremål för ekonomiska och politiska påtryckningar liksom för hot och fysiskt våld. EU-kommissionen har kritiserat myndigheter och rättssystemet för att inte vidta tillräckliga åtgärder för att lagföra förövarna. Problemen med att uttrycka sig fritt som journalist är större i mindre orter. Oberoende journalistorganisationer påtalar problemet med en utbredd självcensurering i media av rädsla för repressalier men också censurering från den egna arbetsplatsen som kan styras av utomstående intressen.

En trend i Serbien är att antalet undersökande journalister minskar och att många mediekanaler enbart riktar in sig på underhållning. Detta till följd av den behandling och hotbild de kan utsättas för. Enligt journalistorganisationerna erbjuder staten inte tillräckligt skydd för utsatta journalister och i den mån våld och hot mot journalister leder till gripanden är straffen generellt låga.

På Reportrar utan gränsers rankning av pressfriheten i världen placeras Serbien år 2011 på 80:e plats, av 179 länder. Serbiens ranking förbättrades med fem platser sedan 2010 och ligger bättre till än flera länder i regionen.

Under 2009 ändrades lagen om offentlig information. Ändringarna i lagen, som tidigare framför allt reglerat tillgången till offentlig information, innebar inskränkningar i medias möjligheter att rapportera bland annat genom införande av höga bötesbelopp. Detta drevs igenom bland annat för att förhindra den trend av smutskastning och tabloidjournalistik som präglade medieklimatet. Lagen har dock fått mycket kritik, både nationellt och internationellt för att strida mot den yttrandefrihet som slås fast i författningen och riskerar leda till ytterligare självcensur. Hösten 2011 antog Serbien efter lång tid en nationell mediestrategi. Genom införandet av en nationell målbild vill man kunna effektivisera och inrikta medielagstiftningen för att bidra till ett öppnare medieklimat. Även den statliga subventioneringen av media ska omprioriteras. Strategin har fått viss kritik från journalistförbund för att ändå inte bevaka deras intressen tillräckligt och i 2012 års budget avsattes inga särskilda resurser för implementeringen av den.

I ett uppmärksammat fall under 2011 avskedades direktören för Serbiens nationella bibliotek efter att tillsammans med 25 kollegor ha skrivit under en kritisk artikel om tanke- och yttrandefrihet. En officiell anledning till uppsägningen gavs, men organisationer för mänskliga rättigheter betraktar det som ett tydligt fall av politisk utrensning. Den mediala uppståndelse som fallet fick bedöms inte vara tillräcklig för att förhindra att det händer igen. Yttrandefriheten på internet anses inte hotad men viss kontroll kan förekomma. I mars 2012 föll första domen någonsin för hets mot folkgrupp över internet.

9. Mötes- och föreningsfrihet

Förenings-, församlings- och religionsfrihet föreskrivs i författningen och respekteras i stort. Ett undantag utgörs av den inställda Prideparaden 2011 då samtliga demonstrationer med mycket kort varsel förbjöds med hänvisning till hotbild och säkerhetsläget. Motivet från myndigheternas sida var att man inte ville se en återupprepning av händelserna kring Prideparaden 2010, då omfattande personskador och förödelse förekom. Rapporter finns även om föreningar som blivit attackerade utan att detta har hanterats ordentligt av rättsväsendet.

10. Religions- och övertygelsefrihet

Religionsfrihet råder formellt, men den serbisk-ortodoxa kyrkans dominerande ställning i samhället leder de facto till diskriminering. Kyrkolagen från 2006 favoriserar den serbisk-ortodoxa kyrkan genom att göra skillnad mellan trossamfund och traditionella kyrkor, där de senare bland annat får skatteförmåner och andra privilegier. Detta missförhållande har varit föremål för kritik från ombudsmannen. Trots att kyrka och stat i författningen är separerade fungerar serbisk-ortodoxa kyrkan *de facto* såsom statskyrka som finansieras och administreras av religionsministeriet.

11. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Serbien är en parlamentarisk demokrati, i vilken samtliga medborgare över 18 år har rätt att rösta i fria val. De politiska institutionerna regleras i författningen från 2006, som tillkom efter att statsunionen med Montenegro upplöstes.

Parlamentet, med sammanlagt 250 platser, väljs vart fjärde år. I maj 2008 hölls parlamentsval i Serbien och valdeltagandet var cirka 61 procent. Efter långa förhandlingar bildades en koalitionsregering med Demokratiska partiet (DS) som dominerande parti. Regeringen har idag 129 mandat. Det senaste parlamentsvalet i Serbien hölls i maj 2012.

Enligt lag ska kandidaterna i varje vallista utgöras av minst 30 procent av det underrepresenterade könet. Dagens parlament består av 22 procent kvinnor.

För partier som representerar nationella minoriteter gäller inte samma femprocentsspärr till parlamentet som för övriga partier. Totalt innehar nationella minoritetspartier idag elva mandat i parlamentet.

EU-kommissionen har kritiserat lagstiftningen avseende det serbiska parlamentet då mandaten tillkommer partierna och inte de enskilda valda

ledamöterna; samt för att partierna efter valet godtyckligt kan välja ut parlamentariker utan att följa de vallistor som presenteras inför valen. EU-kritik har även framförts för att övervakande myndigheter inte är självständiga utan föremål för parlamentskontroll, samt att de saknar adekvata resurser. För att bemöta denna kritik och komma till rätta med andra problem antogs under sommaren 2011 två nya lagar som reglerar finansiering, kvotering av kvinnor till parlamentet och som kopplar mandaten till ledamöterna. Lagen implementerades i samband med valet i maj 2012.

Parlamentets kontroll över säkerhetsstrukturerna (militär, polis samt säkerhetstjänster) bedöms vara alltför svag. Parlamentets utskott saknar inflytande och resurser, vilket kritiserats av EU-kommissionen. De senaste åren har flera folkorganisationer växt fram som kan involvera sig i politiken och lämna motioner till parlamentet. Dessa uppmuntras på statlig nivå.

Presidenten är statschef och överbefälhavare samt ger förslag till parlamentet på kandidater till regeringschef och en rad andra ämbetsinnehavare. Presidenten väljs vart femte år i direkta val och kan högst sitta två mandatperioder. Tomislav Nikolic valdes till president i maj 2012.

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

12. Rätten till arbete och relaterade frågor

Författningen föreskriver rätten till arbete och fritt val av arbete. Serbien har ratificerat de centrala internationella arbetsrättskonventionerna:

- Förbud mot tvångsarbete (29 och 105)
- Förbud mot barnarbete (138 och 182)
- Icke-diskriminering i arbetslivet (100 och 111)
- Föreningsfrihet och förhandlingsrätt (87 och 98)

Serbien har även ratificerat Europarådets reviderade sociala stadga som relaterar till åtagande och efterlevnad av ekonomiska, sociala och arbetsrättsliga rättigheter.

En arbetsmarknadslag reglerar arbetstagarnas rättigheter och arbetsgivarnas skyldigheter. Lagen har flera föreskrifter som ska förhindra att vissa kategorier av arbetstagare sägs upp, såsom gravida och föräldralediga kvinnor. Lagen omnämner också diskriminering i arbetslivet där bland annat sexuella trakasserier förbjuds. Anti-diskrimineringslagen från 2009 förbjuder uttryckligen arbetsrelaterad diskriminering. Trots att man som anställd har bra skydd i lagen är det inte lika bra ställt med implementeringen av bestämmelserna. Vissa grupper diskrimineras i arbetslivet, uppsägningar kan

ske på oklara grunder och utan förvarning. Diskriminering mot kvinnor i arbetslivet är utbredd. Många företag och myndigheter klarar inte av att betala ut löner, pensioner eller försäkringar för de anställda.

Den officiella arbetslösheten i Serbien är cirka 22 procent, men den är betydligt högre i de ekonomiskt eftersatta östra och södra delarna av landet. Till arbetslöshetssiffran tillkommer en dold arbetslöshet bland annat genom att krisdrabbade företag ställt in lönebetalningarna. Ett stort problem är ungdomsarbetslösheten (15-24 år) som ligger på nästan 50 procent. Cirka 80 procent av landets romer är arbetslösa.

Arbetsveckan är 40 timmar. Genomsnittslönen uppgick i december 2011 till cirka 380 euro netto per månad. Arbetstagare, med undantag av domare, åklagare, militär och polis, har enligt konstitutionen rätt att fritt ansluta sig till och bilda fackföreningar.

13. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Hälso- och sjukvårdssektorn lider fortfarande av den allmänna ekonomiska nedgången. En ny lag om allmän hälsovård antogs under 2009. Tillgången till subventionerad hälso- och sjukvård är begränsad. Samtidigt finns det gott om privatkliniker för dem som har råd. Sjukvård kan för vissa marginaliserade samhällsgrupper, såsom internflyktingar och romer, vara svår att nå.

Drygt sex procent av BNP spenderades under 2011 på hälsovård men sjunker som en konsekvens av Serbiens IMF-åtaganden avseende offentliga utgifter. Dessa har inneburit nedskärningar inom vårdsektorn inklusive neddragningar av anställda.

Hälsovårdssystemet är en av de mest korrupta samhällssektorerna och mutor är vanligt förekommande. Enligt UNDP har cirka 39 procent av nyttjarna haft indirekt kontakt och 11 procent haft direkt kontakt med mutor i hälso- och sjukvården. Trots att regeringen försökt stävja korruptionen genom att anmäla och väcka åtal mot läkare som kräver mutor är den ett förekommande problem.

Nationella kampanjer som bland annat upplyser om konsekvenserna av rökning och alkoholkonsumtion har genomförts. Under 2010 antogs en lag om skydd mot exponering av tobaksrök på arbets- och allmänna platser. Vid lagens införande rökte cirka en tredjedel av landets befolkning.

Genomsnittlig livslängd är 74,5 år medan spädbarnsdödligheten uppgår till cirka sju promille.

Landet har stora miljöproblem i form av industriell nedsmutsning och luft- och vattenföroreningar. I vissa områden på landsbygden har bristande tillgång till rent dricksvatten lett till spridning av sjukdomar. Avfallshanteringen i landet är undermålig. En ny miljölagsstiftning antogs under 2009, men bland annat EU-kommissionen har kritiserat dess tillämpning. Cirka 20 procent av befolkningen lever på så kallad ”degraded land”, dvs. mark som genom mänsklig påverkan blivit kraftigt försämrad eller obrukbar.

14. Rätten till utbildning

Skolgången är obligatorisk och kostnadsfri upp till 15 års ålder. I praktiken måste alla skolbarn köpa skolböcker. Omkring 18 procent av befolkningen har inte slutfört grundskolan. Cirka tre procent är analfabeter, framför allt äldre personer i sydöstra Serbien. Cirka tre procent av BNP (2010) går till utbildning. Begränsade investeringar har gjorts i skolsystemets infrastruktur.

Alla medborgare har lika rätt till studier på hög nivå. Högre utbildning är inte kostnadsfri. Staten bereder kostnadsfri utbildning för studenter med goda studieresultat.

En ny skollag antogs 2009. Tillsättningen av det nationella utbildningsrådet, som omnämns i den nya lagen, har varit ifrågasatt då en medlem ska utses från den serbisk-ortodoxa kyrkan och en annan från ett religiöst samfund. Lagen tillåter att privata personer finansierar grundskoleverksamhet.

Mellan 35 och 60 procent av romska barn uppskattas ej gå i skola och andelen som inte slutför grundskolan överstiger 60 procent. Många romer är oregistrerade och utan personliga dokument, vilket försvårar skolgång. De senaste åren har en rad statliga åtgärder vidtagits avsedda för att öka romers deltagande i utbildning bland annat genom stipendier till elever från utsatta familjer, underlättande av registrering och viss möjlighet till studiestöd.

15. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Enligt UNDP:s Human Development Index rankades Serbien 2011 på 59:e plats av 187 länder.

Under en tjugofemårsperiod av konflikter och ekonomisk stagnation har en huvuddel av Serbiens befolkning drabbats av en allmän försämring i levnadsstandard. Klyftan mellan rika och fattiga ökar. Landet präglas också av ojämn utveckling, där den södra delen är fattigare än den norra.

Som konsekvens av den finansiella krisen och den allmänna nedgången i ekonomin 2008-2009 har fattigdomen i Serbien ökat. Sju procent av befolkningen lever under fattigdomsgränsen med en månadsinkomst under 80

euro. De äldre (65+) är en utsatt grupp. En genomsnittspension uppgår till cirka 230 euro. Regeringen höjde i samband med den ekonomiska krisen socialbidragen till de mest utsatta grupperna, såsom flyktingar, barn och äldre, vilka drabbats hårt av den ekonomiska krisen.

Utsatta grupper såsom flyktingar och romer lever ofta i osanitära och undermåliga bostäder. Enligt OSSE finns det cirka 530 romska bosättningar i Serbien. Då bosättningarna inte registreras är det oklart vilka som är olagliga och därmed riskerar att rivas. Processen att legalisera bosättningar är komplicerad och tidskrävande. Det saknas också registrering om statusen på bosättningarna, uppgifter om grundläggande infrastruktur som bland annat tillgång till rent vatten. Personer i dessa bosättningar saknar ofta identitetshandlingar och därmed sociala förmåner.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

16. Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Serbien har undertecknat och ratificerat FN-konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor. I december 2009 antog parlamentet en jämställdhetslag som syftar till att förebygga könsdiskriminering.

I februari 2009 antog parlamentet en så kallad National Strategy for Improving the Position of Woman and Enhancing Gender Equality för perioden 2009-2015. Strategin identifierar sex prioriterade områden; beslutsfattande, kvinnors ekonomiska status, hälso- och sjukvård, utbildning, våld mot kvinnor och jämställdhet i media.

Våld mot kvinnor i hemmet är sedan 2003 en straffbar gärning. Maxstraffen för ett antal relaterade brott höjdes under hösten 2009 eftersom denna lagstiftning visat sig vara relativt verkningslös.

Enligt en undersökning under 2010 av Victimological Society of Serbia har var tredje kvinna i landet blivit utsatt för våld (i de flesta fallen av make eller partner). Trots detta anmäls endast omkring 20 procent av fallen. Det finns ett flertal telefonlinjer och kvinnojourer som drivs av ideella organisationer, dit utsatta kvinnor kan vända sig. De senaste årens trend har dock varit en något mer öppen debatt kring våldet mot kvinnor som också skapat en ökad medvetenhet bland kvinnor om att våld inte är acceptabelt.

Oklar implementering av lagarna tillsammans med okunskap och djupt rotade patriarkala strukturer i fattigare delar av samhället är ett hinder för jämställdhet. Stereotypa uppfattningar gällande kvinnors och mäns roller underblåses av kyrkan och viss media. Problemen är större på landsbygden och i mindre städer.

Kvinnor utgör 22 procent av parlamentets ledamöter. Enligt den nya vallagen kommer andelen kvinnor från och med nästa val vara minst 33 procent. Tre fjärdedelar av lärarna och två av tre domare är kvinnor. Andelen kvinnor på höga beslutsfattande poster är låg, omkring fyra procent av borgmästarna och endast 14 procent av ledamöterna i bolagsstyrelser är kvinnor. Kvinnors löner är i genomsnitt 16 procent och pensionerna är 20 procent lägre än för män. Ingen speciell kvotering finns varken till statliga eller privata tjänster. En ombudsman som granskar jämställdhetsarbetet finns men har begränsat inflytande. Sedan finanskrisen 2008 har ökad arbetslöshet lett till att fler blir ofrivilliga hemmafruar. Detta leder till försämrad ekonomisk självständighet och ökad sårbarhet.

Romska kvinnor lever ofta under mycket svåra förhållanden och är dubbelt diskriminerade, både på grund av att de är kvinnor och på grund av sin etniska tillhörighet. En ytterst liten andel av de romska kvinnorna fullgör sin utbildning och många gifter sig i tidig ålder. Serbisk lag tillåter giftermål från 18 års ålder men trots detta blir många romska flickor bortgifta i tidiga tonåren.

Människohandel, i synnerhet sexuell exploatering av kvinnor, är ett problem. Serbien är framförallt ett transitland, men även ursprungs- och destinationsland. År 2009 ratificerade landet Europarådets konvention om bekämpande av människohandel och antog även en nationell handlingsplan. I samband med detta höjdes maximistrafiken för en rad relaterade brott. Inga avgörande förändringar har skett i tillämpningen och för att skydda utsatta kvinnor. Rättsapparaten handskas långsamt med fallen. Domare och åklagare har ofta inte de kunskaper som krävs. Antalet förövare som åtalas är litet.

17. Barnets rättigheter

Barnkonventionen samt de två tillhörande protokollen är införlivade i nationell lagstiftning. I juli 2010 ratificerade Serbien Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp.

Enligt författningen är myndighetsåldern 18 år. Sedan 2005 finns en familjelag som definierar barnets rättigheter samt reglerar förhållandet mellan barn och förälder, definierar moder- och faderskap och fastslår föräldrars ansvar för barnet.

Våld mot barn förekommer och har inte minskat de senaste åren. Romska barn är särskilt utsatta då de har begränsad tillgång till de sociala myndigheternas stöd.

Antalet fattiga barn utgör alltjämt ett problem. Fattigdom ökar risken för att barn ska falla offer för människohandel och sexuell exploatering. Påtvingat tiggande är ett problem bland romska barn, då dessa vägras utbildning för att istället bidra till familjens försörjning.

18. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

De största minoritetsgrupperna i Serbien är ungrare, bosnjaker (muslimska slaver), romer, kroater och albaner.

Serbien har ratificerat de viktigaste internationella konventionerna om minoriteters rättigheter, inklusive Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. I mars 2011 fick Serbien kritik från bland annat Amnesty för att inte följa konventionen i fråga om romerna. Serbien kritiserades på en rad punkter och man ansåg inte att staten ansträngt sig tillräckligt för att förbättra romernas utsatta situation.

Författningen fastställer grundläggande rättigheter för personer som tillhör nationella minoriteter, inklusive vissa kultur- och språkrättigheter. Det finns också lagstiftning om minoriteters rättigheter och friheter samt lagstiftning om användande av minoritetsspråk. Anti-diskrimineringslagen från 2009 bidrar till att skyddet för minoriteter har stärkts. Bland annat har en kommissionär för jämlikhet utsetts, hos vilken personer som anser sig diskriminerade kan klaga. Kommissionärens avgöranden är dock inte bindande för myndigheterna.

I augusti 2009 antogs lagen om nationella råd för nationella minoriteter, vilken stadgar visst självstyre inom områdena språk, utbildning, information och kultur. I juni 2010 hölls de första valen till de 19 olika minoritetsråden. Utgången i valet till det bosnjakiska minoritetsrådet blev omtvistat och regeringen har kritiserats för otillbörlig inblandning i konstituerandet av ett nytt råd. På grund av motsättningarna är detta därför inte operativt.

Enligt OSSE bor idag cirka 300 000 romer i Serbien. Siffrorna är osäkra då en stor andel av de romer som lever i landet saknar dokument som kan styrka medborgarskap. De serbiska romerna är inte en homogen grupp när det gäller levnadsstandard. Vissa lever i djup fattigdom medan andra har det relativt gott ställt. Många romer saknar kunskap om sina egna rättigheter.

Romer som grupp behandlas ofta som andra klassens medborgare och lever i ett tydligt utanförskap. De är särskilt diskriminerade inom områdena utbildning, hälso- och sjukvård och arbetsmarknad. Endast fem procent av romerna har ett permanent arbete och gruppen har överlag bristande tillgång till de sociala myndigheternas stöd. Situationen är särskilt svår för de romer som är internflyktingar (från bland annat Kosovo) och saknar personliga dokument. Utan identitetshandlingar nekades de tillgång till en rad olika rättigheter, såsom hälso- och sjukvård. Flera romska bosättningar i och runtomkring Belgrad har rivits och invånarna tvångsförflyttats. Dessa processer har skett under dåliga förhållanden där de romska bosättarna enbart förflyttats till nya områden med dålig standard. I vissa fall har inte ersättningsboende arrangerats, trots att detta enligt lag måste tillhandahållas, utan de har själva fått söka nya boplatser. Förekomst av mutor i samband med tvångsförflyttningar har också rapporterats.

Den serbiska regeringen har antagit en handlingsplan för förbättring av romernas ekonomiska och sociala villkor under perioden 2005-2015, inom ramen för det regionala initiativet The Decade of Roma Inclusion. I februari 2012 antog regeringen en nationell handlingsplan för att främja romernas tillgång till statlig sjukvård. Enligt den serbiske Ombudsmannen har i praktiken få framsteg gjorts gällande romers levnadsvillkor. Frågan prioriteras inte av de serbiska myndigheterna. Viss process rapporteras från internationella organisationer, framförallt inom tillgången till utbildning, hälsovård och möjligheten till registrering. Problemen med tvångsförflyttningar och korruption kvarstår.

Den statliga televisionen erbjuder ingen information på minoritetsspråk trots att en sådan skyldighet föreskrivs i en särskild televisionslag. I Vojvodina, med en stor ungersk minoritet, finns tillgång till skriftlig och elektronisk media på ungerska. Flera privata radio- och tv-stationer, som sänder på romani, finns att tillgå för den romska befolkningen.

I Sandzak-regionen i sydvästra Serbien finns en betydande bosnjakisk minoritet. Vissa bosnjakiska politiker har kritiserat regeringen för diskriminering av bosnjakerna i Sandzak. Spänningarna är större *inom* den bosnjakiska minoriteten än gentemot etniska serber. Den svåra ekonomiska situationen i regionen anses allmänt vara en huvudanledning till förekommande missnöje och spänningar. En liknande situation råder i det fattiga södra Serbien (Presevo-dalen) dit den albanska minoriteten är koncentrerad.

19. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Sexuell läggning finns inte med bland de otillåtna grunder för särbehandling som listas i författningen. Anti-diskrimineringslagen från 2009 är ett steg

framåt, då den uttryckligen förbjuder diskriminering på grund av sexuell läggning.

I oktober 2010 hölls en Pride-parad i centrala Belgrad i syfte att främja hbt-personers rättigheter. Paraden omfattade cirka 1 000 deltagare och genomfördes i centrala Belgrad. Senast en sådan manifestation anordnades var 2001, vilken slutade i våldsamma angrepp på deltagarna från extremnationalistiska grupper. Paraden 2010 attackerades av cirka 6 000 välorganiserade och våldsamma motdemonstranter, men skyddades av ett stort polisuppbåd. Cirka 150 poliser skadades, dock inga paraddeltagare, och skadorna efter gatukravallerna uppgick till miljontals kronor. Främst fotbollsfirmer och ultranationalistiska grupper ansågs ligga bakom våldsamheterna. På grund av den våldsamma paraden 2010 beslutade regeringen med bara ett par dagars varsel att förbjuda Prideparaden 2011 med motiveringen att man inte klarar av att garantera deltagarnas säkerhet. Genom att undvika liknande massförstörelse genom ett förbud mot paraden gav man vika för de våldsamma extremistgrupper som såg förbudet som en seger.

I april 2011 dömdes 14 motdemonstranter för de våldsamma attackerna på paraden 2010. Straffen som utdelades var fängelse i 8-24 månader. Hbt-aktivister och liberaler såg detta som ett stort steg framåt i kampen mot diskriminering då domarna var de första av sitt slag i Serbien. Att så få blev dömda berodde på att polisen misslyckades med att samla bevis som höll i domstolarna. De misstänkta fick även finansiell hjälp från okänt håll till mycket kompetenta försvarsadvokater, något som ytterligare visar att dessa grupper är välorganiserade.

Händelserna kring 2010 års Pride-parad bekräftar å ena sidan regeringens vilja att försvara hbt-personers rättigheter, å andra sidan finns utan tvivel en djupt rotad homofobi i samhället. Enligt en undersökning av den lokala organisationen Gay Straight Alliance, år 2010, anser 67 procent av serberna att homosexualitet är en sjukdom. Endast 14 procent anser att homosexuella ska ha rätt att gifta sig.

Företrädare för den serbiska ortodoxa kyrkan och för olika ultranationalistiska grupper har uttalat sig starkt negativt om homosexuella i media utan rättsliga åtgärder. Hbt-personer utsätts ofta för hot och våld. Gay Straight Alliance menar att myndigheternas bemötande förbättrats under de senaste åren och att den institutionella diskrimineringen minskat avsevärt. I november 2011 dömdes borgmästaren i staden Jagodina för hets mot folkgrupp då han likställt homosexualitet med en sjukdom. Domen var den första i sitt slag då en hög politiker dömts för att ha uttalat sig nedlåtande om hbt-personer.

20. Flyktingars rättigheter

Serbien är ett av de länder i Europa som hyser det största antalet flyktingar och internflyktingar. Då Serbien inte har erkänt Kosovos självständighet definieras fortfarande flyktingar därifrån som internflyktingar. Enligt Serbian Commissariat for Refugees and Internally Displaced People (IDP) fanns 2011 cirka 73 400 registrerade flyktingar i landet, till största delen från Kroatien, samt omkring 100 000 internflyktingar från Kosovoregionen.

Serbien har ratificerat en rad internationella konventioner som direkt eller indirekt har betydelse för asylfrågan. Viktigast är flyktingkonventionen från 1951 samt det tillhörande protokollet från 1967, vilka ratificerades 2001.

I april 2008 trädde en asyllag i kraft som ett första steg i att bygga upp ett nationellt asylsystem. Lagen har fått kritik för att innehålla stora brister. Sedan dess har två center för asylsökande öppnats där 2 134 asylsökande registrerades under januari-augusti 2011.

Internflyktingar har enligt lag samma sociala rättigheter som resten av befolkningen (såsom rätt till fri hälso- och sjukvård samt fri skolgång) i den kommun där de är registrerade, men på grund av att många saknar erforderliga dokument är ett stort antal internflyktingar helt avskärmade från grundläggande social omsorg. Enligt UNHCR:s uppskattning finns omkring 17 000 sådana dokumentslösa flyktingar i Serbien.

Flyktingar är tydligt överrepresenterade bland de fattiga. Några av de största problemen relaterat till flyktingar är arbetslöshet, våld i hemmet och människohandel avseende kvinnor och barn. Återvändande, beträffande såväl internflyktingar som flyktingar från regionen, går långsamt och man bedömer att majoriteten inte avser att återvända till sin ursprungliga hemvist.

I september 2007 skrevs ett återtagandeavtal under mellan Schengenländerna och Serbien. I december 2009 avskaffades visumkravet för serbiska medborgare till Schengenområdet. Det senare beslutet fick som konsekvens att vissa västeuropeiska länder, däribland Sverige, sedan dess fått en kraftigt ökande ström av asylsökande.

21. Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Serbien har en lag om förhindrande av diskriminering av funktionsnedsatta. Denna föreskriver böter för den som diskriminerar personer med speciella behov genom att de inte på samma villkor som andra får tillträde till daghem, skolor eller universitet, ta anställning eller använda allmänna kommunikationsmedel. Vissa brister i denna lag har korrigerats genom anti-

diskrimineringslagen från 2009. Denna underlättar för funktionsnedsatta att hävda sina rättigheter i domstol.

Under 2009 ratificerade Serbien konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt det tillhörande protokollet om enskild klagorätt. Ratifikationen bidrar till ett effektivare system för kontroll av efterlevnad av funktionsnedsattas åtnjutande av rättigheter.

Trots vissa framsteg utsätts funktionsnedsatta i Serbien fortfarande för diskriminering, främst i arbetslivet och i tillgången till utbildning och hälsovård. Situationen för barn och vuxna med mentala funktionsnedsättningar har inte förbättrats. Institutionalisering är vanligt förekommande och bidrar till begränsad tillgång till utbildning, sysselsättning och integration i samhället.

ÖVRIGT

22. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Det finns ett stort antal oberoende organisationer för mänskliga rättigheter, varav flera erhåller stöd från Sverige. De viktigaste är Civil Rights Defenders, Humanitarian Law Center samt Belgrade Center for Human Rights. Dessa har relativt god tillgång till beslutsfattarnas uppmärksamhet.

Enskilda organisationer är starkt engagerade i grundläggande utbildning i mänskliga rättigheter och försöker genom olika projekt öka medvetandet i samhället i dessa frågor.

Inhemska medier sprider ofta en negativ bild av organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter såsom icke-patriotiska då de framför kritik mot det egna landet, dess regering och myndigheter.

Antalet företrädare för organisationer som angripits via medier ökade i samband med 2010 års Pride-parad. Myndigheternas ansträngningar att ställa de ansvariga till svars är bristfälliga och ineffektiva.

23. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Det finns omkring 17 FN-organ på plats i Serbien, bland andra UNDP, UNHCR, UNICEF och ILO. OSSE:s mission i Serbien etablerades i början av 2000-talet och genomför omfattande aktiviteter inom området för mänskliga rättigheter. Även Europarådet har sedan 2001 kontor i Belgrad. De internationella aktörerna utövar ett betydande inflytande på myndigheterna i Serbien.

Sveriges utvecklingssamarbete med Serbien är främst inriktat på att stödja reformer som bidrar till landets EU-närmande. De huvudsakliga områdena är demokratisk samhällsstyrning, respekt för mänskliga rättigheter, jämställdhet, reformering av säkerhetssektorn, hållbar utveckling och miljöfrämjande. Det omfattande stöd Sverige ger till förvaltningsreformer syftar till att stödja en demokratisk, transparent och effektiv central statsapparat samt stärka den parlamentariska kontrollen.

Sverige är en ledande biståndsgivare beträffande förbättringar av situationen för den romska minoriteten. Totalt beräknas det svenska stödet till mänskliga rättigheter, jämställdhet och integration av romer uppgå till cirka 37,5 miljoner kronor under 2012.

Sveriges engagemang inom kultur- och demokratiområdet har ökat markant de senaste tre åren, fram för allt med stöd av Svenska institutets utvecklingsprojekt Creative Force. De relativt små medlen har finansierat lokala projekt på teman som barns delaktighet och kvinnors rättigheter, hbt-frågor och museernas arbete med historiebruk. Dessa projekt har skapat mycket medial uppmärksamhet hos en bred allmänhet.

Ett omfattande stöd ges till enskilda organisationer såsom Kvinna till Kvinna som stärkt kvinnorörelserna i landet. De har bidragit till att kvinnornas situation förbättrats i flera kommuner beträffande möjligheten att påverka hälsa, skydd mot kvinnovåld och öka kvinnors deltagande i politiken.

Civil Rights Defenders har stärkt kapaciteten hos och förtroendet för organisationer som verkar för mänskliga rättigheter och har stött oberoende media samt verkar för säkerhet för och professionalism hos journalister. Dessa har även agerat för att personer som förlorat egendom eller medborgarskap eller som utsatts för våld och diskriminering kunnat få rättshjälp.

Olof Palmes Internationella Center har bidragit till en förbättrad dialog mellan lokala myndigheter och enskilda organisationer samt ökat politiskt engagemang inom det civila samhället. Den ger även stöd till ökad demokrati inom fackföreningsrörelser.